

אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב יוסף חי סימן טוב שליט"א
מחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים
וספרי "כרם יוסף" על הש"ס

מתקנות ועד לבית הדין

וְהִיְתָה לוֹ וּלְרֵעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית פְּהֻתָּה עִוְלָם תְּזוּת אֶשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיוּ וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כ"ה י"ג) איך למדין ע"כתר" כהונה זיתן לזרע אהרן מהכתוב והייתה לו ולרעו אחרי"ו והלא אהרן כבר היה כהן והכתוב עוסק בכהונת זרעו של פנזוס?

כתר כהונה זכה בו אהרן, כמ"ש הרמב"ם, ברם להאמור נחא, שאף פנחס שנעשה כהן באותה שעה שקינא, לא נעשה כהן מכח עצמו גרידא, אלא נתכהן ונתקדש באותה שעה בקדושת אבותיו ונתכהן בכהונת אהרן, וכן ראיתי בספר נחמת לאה להרה"ג איתן קאברע שליט"א שפירש שנתקיימה בפנחס דין כהונה לדורות מצד קדושת אבותיו, ותירץ בזה לשון הרמב"ם, והביא שכבר תמה בזה בס' עיונים במקרא להגר"י קמינצקי זצ"ל, וביאר שע"כ צ"ל דמהך קרא מוכח דאיכא קדושת אבות לכהנים שנחלתן מדור לדור. ולאור זה נחא שאע"פ שאהרן כבר היה כהן, מ"מ כביכול נתווסף בו קדושת כהונה באותה שעה להנחילה גם לזרעו של פנחס.

והעניין יתבאר יותר עפ"מ"ש המאירי (יומא עג), ז"ל: כתר כהונה זכה בו אהרן ואין לשבט אחר בו כלום, כתר מלכות זכה בו דוד ואין לשבט אחר בו כלום, כתר תורה הרי הוא מונח לכל מי שירצה. ומבואר שעיקר החידוש בנתינת "כתר" כהונה לאהרן, שאין לשבט אחר מקום ושייכות לזכות בכהונה, וזה כל עניינו של "כתר", שאין אחרים יכולים ליטלו, כמו "כתר" מלכות, שהמניח כתרו של מלך על ראשו הרי הוא מורד במלכות. וזה מקביל גם ל"כתר" מלכות שזכה בו דוד לזרעו אחרי"ו דוקא, משא"כ "כתר" תורה מונח לכל מי שירצה, תורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול. ועניין זה נלמד רק מהכתוב כאן שדוקא זרעו של אהרן יהיו כהנים, מכח קנאותו של פנחס. וראה עוד בחי' הגר"י (פי ק"פ), ולדרכו י"ל שהכתוב בא ללמד שיש ברית מיוחדת על זרעו של אהרן, או עכ"פ זרעו של אהרן הבא מפנחס שלא יכלה לעולם, ובמדרש איתא: "והייתה לו ולזרעו אחרי"ו, שיהיו מבורכים ממני לעולם, וא"כ י"ל שעל זה בא הכתוב לומר שניתן כתר כהונה לזרעו של אהרן להיות מבורכים לכל הדורות.

עוד נראה לחדש בס"ד שבאותה שעה שפנחס קינא קנאת ה' וכיפר על בני ישראל, באותה שעה זכה פנחס לו ולזרעו בלבד בכהונה, והיה בדין שבאותה שעה תינטל הכהונה משאר הכהנים זרעו של אהרן, לפי שלא מיהו בומרי בן סלוא ולא קינאו לכבוד ה' צבאות, לכן לא יהיו עוד כהנים, וכמו שניטלה הכהונה מהבכורים, ולזה בא הכתוב לייחס את פנחס עד אהרן, בהיות ועשה מעשה שלום כמידתו של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, להורות שמכח אהרן קינא, וכאילו אהרן בעצמו קינא להרוג את זמרי, לכן לא נטל הקב"ה את הכהונה מזרעו של אהרן, ולכן הוצרך הכתוב כאן לשוב ולהעיד שאע"פ שאהרן כבר היה כהן, בכל זאת נתכהן שוב באותה שעה הוא וזרעו אחרי"ו, שלא יבואו לעורר על כהונתם בגלל שלא קינאו. ובמד"ר (כ"ז) איתא, שמפני שנתעצל משה בהריגתו של פנחס, נענש שלא ידע איש את קבורתו, וצ"ע מדוע לא היה קפידא גם על אהרן, ולאור האמור י"ל דשאני אהרן שעמדה לו זכות שמזרעו עמד פנחס האישי המקנא, ועוד דמכח מעשיו של אהרן קינא וכאמור, והבן כי זה נפלא.

ודע עוד כי לולא כל הנ"ל לק"מ עמ"ש הרמב"ם שכתר כהונה זכה בו אהרן שנא' "והייתה לו ולזרעו אחרי"ו ברית כהונת עולם", ואע"פ שאהרן היה כבר כהן מקודם, דהרמב"ם בא ללמד שכתר כהונה ניתנה לאהרן וכל זרעו אחרי"ו, להתכהן בכל עבודות הכהונה, ולכן מביא על זה את הכתוב והייתה לו ולזרעו אחרי"ו.

הגר"ד כהן שליט"א ר"י חברון בקובץ עיון הפרשה בפרשתן (קצ"ג ר"מ), הקשה עמ"ש רבינו הרמב"ם (מ"מ פ"א ה"א): בשלושה כתרים נכתרו ישראל, כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות, כתר כהונה זכה בו אהרן שנא' "והייתה לו ולזרעו אחרי"ו ברית כהונת עולם". וצ"ע איך פסוק זה הוא מקור שניתן כתר כהונה לאהרן, והרי פסוק זה איירי דוקא בכהונת פנחס, אבל אהרן כבר היה כהן קודם לכן?

ולפענ"ד לק"מ דהנה המעיין היטב יווכח שהרמב"ם לומד שמה שנא' "והייתה לו ולזרעו אחרי"ו אהר"נ הכהונה על אהרן, ובא הכתוב ללמד שמכח מעשה קנאותו של פנחס ניתנה "כתר" הכהונה לאהרן להנחילה לכל זרעו וגם לבאים אחרי"ו מפנחס שהוא מזרעו של אהרן, אע"פ שעד עתה לא נתכהן פנחס, כמ"ש בובחים (פ"ג): לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי. וכיו"ב נראה מרש"י בפרשתן ד"ה "ברית כהונת עולם", שמפרש בכונת הכתוב, שאע"פ שכבר נתנה כהונת עולם לזרעו של אהרן, לאלו שכבר נמשחו ולא לפנחס שלא נמשח, בכל זאת תינתן "ברית כהונת עולם" לפנחס, תחת אשר קינא לאלוקיו.

והדבר גם מוכרח קצת מלשון הפסוק, שנא' והיתה לו ולזרעו "אחרי"ו, שפירושו לאחר המיתה, והנה למ"ד פנחס הוא אליהו (צ"מ קד: ונש"י פ"ג), קשה איך יתפרש הכתוב "אחרי"ו לאחר מיתה ולא אליהו לא מת, ובאבן עזרא מכח קושיא זו כ' שפנחס אינו אליהו, ורבינו בחיי פירש שהכוונה לאחר הסתלקותו השמימא, אולם לאור האמור נחא טפי, דאה"נ מה שנאמר "לו ולזרעו אחרי"ו חוזר על אהרן. וראה עוד בפירוש רבי חיים פלטיאל ז"ל שהקשה איך נאמר "ולזרעו אחרי"ו והלא לא היה לפנחס זרע, וביאר בפרדס יוסף שאע"פ שמפורש בדברי הימים (א' ג' ו' א'), שהיה לפנחס זרע, והתוספות בובחים (פ"ג): כתבו, שלוש מאות ושמונים כהנים גדולים עמדו מפנחס עצמו, מ"מ משמעות הכתוב שבאותה שעה נתכהן כבר זרעו, וקשה שאותה שעה לא היה לו ילדים. ולאור האמור נחא, דמ"ש "ולזרעו אחרי"ו קאי על אהרן וכאמור.

ויש להביא ראיה שכונת הכתוב על אהרן, ממ"ש בקידושין (סו), אמר רב יהודה אמר שמואל, בן גרושה ובן חלוצה עבודתו כשירה, שנא' "והייתה לו ולזרעו אחרי"ו, בין זרע כשר ובין זרע פסול. ובכתובות (יג): למדו מזה מי שזרעו מיוחס אחרי"ו, יצא מי שאין זרעו מיוחס אחרי"ו, כגון עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל, הולד שתוקי ופסול לכהונה. והנה את"ל שהכתוב קאי רק על פנחס, צע"ג מנלן שאף כהנים בני גרושה וחלוצה מזרעו של אהרן עבודתם כשירה, ובפרט לשיטת הרמב"ם (פ"א מקדש פ"ו ה"א), שאפי' עבד במזיד אחר שנודע שהוא בן גרושה עבודתו כשירה, והלא יש סברא לחלק דלמא רק זרעו של פנחס זכו לברכה זו בשכר שקינא לאלוקיו, וכן מניין שאף שתוקי מזרעו של אהרן פסול לעבודה, אלא בהכרח שכונת הכתוב איירי על זרעו של אהרן ודו"ק.

והעניין ג"כ מוכרח לכשעצמו שבאותה שעה שקינא פנחס נתקדש ונוסף באהרן דרגה בקדושת הכהונה לו ולזרעו אחרי"ו, דהנה אם אהרן נשאר עם אותה קדושת כהונה שהייתה בו מקודם, א"כ "כתר" כהונה לא ניתנה רק לאהרן ולזרעו, אלא אף לפנחס וזרעו, ואיך אמרו בספרי (קמ"ט):

"הַשֵּׁיב אֶת-יְמֹתַי מִעַל בְּגִי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵי אֶת-קִנְיָאֵי בְּתוֹכָם וְלֹא-כִלְיֵי אֶת-בְּגִי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵי"

מה נשתנה דין בועל ארמית מכל המצוות שמותר לקנא רק לשמה והלא מתוך שלא לשמה בא לשמה?

רבינו החת"ם (צמ"ט ס"ט פנחס) מבאר שהיו עוד רבים מישראל אומרים לנו ונהרגו לזמרי לקנא קנאת ה' צבאות, ולבם היה רק לקנאת איש מרעהו, ולתלות הדבר כאילו עושים לשם שמים לקנא קנאת ה' צבאות, ואילו היו עושים כן, לא בלבד שלא השיבו בזה חמת ה', אלא גם היה בוער כאש יותר על הקנאה הרעה שיקנו בזמרי. אמנם פנחס נתקנא באנשים ההם קנאת סופרים לאמור, כשהם רוצים לזכות במצוה ארוז עצמי ואקדים למצוה, והוא היתה כוונתו לשם שמים באמת. וביאר בזה מה שנא' "בקנאו את קנאתי בתוכם", שהיה לו קנאת סופרים על קנאתי אשר היה בתוך ליבם כביכול לקנאת ה', ונתקנא פנחס והקדים למצוה, ועי"ז נתקיים "ולא כיליתי את בני ישראל בקנאתי", כי ע"י שהם היו מקנאים את קנאתי, הייתי מכלה אותם, כי היה קנאתם שלא לשמה, לולא שקדם פנחס. ומבואר בדבריו באר היטב שמי שאינו מקנא קנאת ה' באמת לשם שמים, אסור לו להרוג את הבעל ארמית, ואדרבה אם היו עושים כן, היה גרם ח"ו כיליון גדול בעם ישראל.

וכיו"ב כתב האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל בספרו דברי תורה (מ"ג אות ל"ב), בשם בעל ח' הרי"ם זצ"ל, שהבעל ארמית קנאין פוגעין בו הלכה ואין מורים כן, משום שבכל המצוות שבתורה גם אם אין לבו חושק ובווער למצוה, הרי הוא מחוייב לעשותה, משא"כ דין קנאין פוגעין בו, נאמר דוקא במי שהוא קנאי באמת וליבו בוער בקרבו ורע עליו המעשה, כמו שהיה בפנחס. ובדרך כלל מי שבא לשאול לב"ד ואינו עושה מעשה מיד בהתלהבות קודש, אינו קנאי בליבו, לכן אין מורים לו לקנא. ומבואר שלא בלבד שיש קפידא שלא יעשה זאת מתוך קנאת איש מרעהו, אלא גם צריך שתהיה קנאותו לשם שמים. וכ"כ בספר אפיקי ים (מ"ג סוף סי' מ'), וביאר דמה"ט מותר לבעול להקדים ולהרוג את הבעל להורגו, כי אינו מחוייב להאמין שמעשהו של המקנא לשם שמים, ולכן יכול להקדים ולהרוג למקנא מדוין הבא להורגך השכם להורגו.

ודע שהדבר מפורש להדיא כבר למעלה בקודש, דהנה רש"י (פסחין פ"א ע"ז לו): כתב: קנאין פוגעין בו, בני אדם כשרים המקנאים קנאתו של מקום, לנקום נקמותיו". והמאירי כתב: "בחורים נכבדים המקנאים בקנאתו של הקב"ה פוגעין בהם". וכן הדבר מפורש בטור (מ"מ סי' ס"ט), שכתב: מי שהוא "שמקנא לשם" רשאי להורגו, והעתיקו הסמ"ע (ס"ב ס"ק א'). ועוד כתב הטור: "אלא אם הוא בעצמו קנא לבו בחטאים וירצה להורגו", ומוכח מלשונו שרק מי שהוא מקנא לשם ה' מותר לו להרוג לבעול ארמית, שלא כתב מי שרוצה להורגו, אלא כתב רק מי שמקנא לשם, או יקנא ליבו בחטאים. וכ"כ עוד הטור באבה"ע (סי' ט"ז), ז"ל: קנאים פוגעים בו, פירוש הממנה וזו"ל להורגו הרי זה משובח והוא שמעצמו יקנא לה' ויפגע בו. וכן מצאתי בספר הערוך (עין קן ד'), ז"ל: הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, פירוש, "מי שמקנא לשם שמים" כמו פנחס דכתיב ביה "בקנאו את קנאתי", ע"כ. הרי הדין מפורש שרק מי שכוונתו בקנאותו לשם שמים בלבד מותר לקנא להמית את הבעל ארמית.

ובירושלמי (פסחין ט"ז) איתא, פנחס שלא ברצון חכמים עשה, ואמר רבי יהודה בן פזי בקשו חכמים לנדונו אילולי שקפצה עליו רוח הקדש ואמרה "היהתה לו ולורעו אחרי ברית כהונת עולם", ולכא"ו דברי הירושלמי מרפסין איגרי ואין להם הבנה כלל, מדוע עשה שלא ברצון חכמים, ולמה רצו לנדונו. אמנם לאור האמור נחא, לפי שסברו שפנחס עשה כן לכבודו ולא קינא לשם שמים, כיון שהיו שם זקנים וגדולים ממנו שראויים היו לקנא, והיו שם משה ואהרן, לכן בקשו לנדונו, וכ"כ בפירוש עלי תמר (על אישעלמי ס"ט), ולכן יצאה בת קול והעידה עליו שכל כוונתו של פנחס היתה לקנא קנאת ה' לשם שמים, ושכרו כפול ומכופל מן השמים עד סוף כל הדורות.

וצ"ע כמה נשתנה דין בועל ארמית ממצוות, שרק אם כוונתו לשם שמים מותר לקיימו, והרי אמרו חז"ל (פסחים י:) מתוך שלא לשמה בא לשמה, ומטעם זה אמרו שם: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וראה בנפש החיים (פסק ד'), שהאר"ך שמעצת היצר היא לבטל את האדם מן המצוות, בהפיל בו מחשבות שאם אינו מקיים המצוות בהתלהבות ולשמה ראי יותר שלא יקיים. וא"כ צ"ב כאמור מה נשתנה שמי שאינו מקנא לשם שמים אסור לו להרוג את הבעל ארמית?

יישוב א' - רק המקנא לשמה רשאי להסתכן בעשיית המצוה

נראה לבאר בס"ד לפי שהמקנא להרוג את הבעל גויה, הרי הוא מכניס עצמו לסכנה גדולה שמה ירהגוהו, וגם אותו רשע הבעל בעצמו את הגויה אם יקדים ויפריש ממנה רשאי להרוג את הבא להורגו, מדוין הבא להורגך השכם להורגו, וכו' איתא בסנהדרין (פ"ג), אם פירש זמרי ובכל זאת היה פנחס הורגו, היה פנחס מתחייב מיתה ונהרג עליו, על שלא הרג אותו כדוין, כי כל ההיתר להרוג רק בשעת מעשה העבירה, ולא אח"כ, ואילו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא. ואך הותר לעשות מעשה קנאות כזו ולסכן עצמו, וכבר כתבו הרמב"ם (הלכות רוצח פ"א ה"ד, וע"ע הל' סנהדרין כ"ו ג'), והשו"ע (מ"מ סי' ס"ז ס"ב), שכל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהישמר ממנו ולהיזהר בדבר יפה יפה שנא' "השמר לך ושומר נפשך", ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים, כל שכן שהמכניס עצמו לסכנה ממשית, מבטל עשה ועובר על לא תעשה. וכתב הרא"ם (פסח שמוט ד' כ"ט), שיותר טוב לבטל מצוה א' במקום סכנה כדי שיוכל אח"כ לקיים את כל המצוות, מאשר לקיים מצוה אחת וימות ויתבטל מכל המצוות כולן. וראה עוד מה שהארכתי בזה בחיבורי שאגת יוסף סכנה ורפואה (סימן ג'), והבאתי כמה וכמה ראיות שאין להכניס עצמו לסכנה בשביל קיום המצוות, ואפילו בשביל מצות ת"ת וכמבואר להדיא בב"ק (פ"ג), ועוד הרבה מקומות?

ונראה ששני הקושיות מדוע מותר לקנא רק לשמה, ואיך מותר לקנא ולהכניס עצמו לסכנה מתורוצות זו בזו, דהנה מבואר בכמה מקומות בחז"ל שהעושה מצוה לשם שמים מוכסח לו שלא יינקה, ואם כי בכל המצוות לא התחדש שכל אדם העושה לשם שמים מותר לו להכניס עצמו לסכנה, כגון על מצות ת"ת וכדו', אבל בשביל לקנא קנאת ה' להרוג את הבעל ארמית, בזה התחדש שמי שעושה לשם שמים מותר לו להכניס עצמו לסכנה, וכמ"ש בכתובות (טו): אודות חולים בעלי ראתן, שיש להם שרץ במוחן רח"ל, והוא מחלה מדבקת, ומטעם זה היו מוציאים

אותם חוץ לתחום, וכל החכמים היו מתרחקים מהם כמטחוי קשת, ואפילו ביצה שהיתה בשכונה ששהה בו חולה בעלי ראתן, לא היו אוכלים אותה, והיו נוהרים אפילו לא לעמוד במקום שרוח מנשבת עליהם, ובכל זאת רבי יהושע בן לוי היה מחבק אותם ועוסק עמהם בתורה, אמר: "אילת אהבים ויעלת חן" אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא! ופירש הריטב"א, שהיה מוכר בהם אפילו בשעה שלא עסק בתורה וכדאמרינן בסוטה (פ"ב), גבי כי נר מצוה ותורה אור, דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא לעוסקין בה לשמה. וכיוונו לזה בעל המקנה בח"י ההפלאה ובשיעורי הגר"ש אלישיב, שמפני שכל עסק תורתו היה לשמה, ריב"ל היה סומך על זה במקום סכנה. וכיו"ב ביאר בשו"ת בית דוד (סימן כ"ב), והר"ן בחידושיו לפסחים (דף י"ז מ"ג סי' ק"ט), כתב, בעושיין לשמה גדול מעל שמים חסדך, שהקב"ה מבטל ומשנה מערכות השמים בשבילו. וכן מציונו במס' שבת (פ"ג). שדרשו את הפסוק (מלאכי מ"א) "חגור חרבך על ירך גיבור" בלימוד תורה לשמה, שעל זה ממשך דוד המלך ואומר "והדרך צלה רכב על דבר אמת" והיינו בעוסקים בה לשמה. וכ"כ מרן החיד"א בספרו חומת אנך (פסחים ק"ט), בשם הילקוט כת"י, דפליג על התלמוד וקאמר שנו רבותינו תורה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא ואצולי מצלא מיצה"ר דוואג ואחיתופל עסקו בתורה שלא לשמה, משא"כ לתלמוד דידן התורה מגינה בשעה שלא עוסק בה רק מייסורים ולא מיצה"ר. וכיו"ב מצאתי להר"ך (פ"ג צ"ג מ"ג) שכתב שכל מה שנא' (קט"ג ט) "שומר מצוה לא ידע דבר רע", היינו דוקא בשומרה לשמה ונהרג בה כל ימיו, והוא זהיר ורוזי ומיהיר בה כל ימיו, ובלא"ה אינו בכלל קרא שומר מצוה לא ידע דבר רע, והביאו בקהלת יעקב אלגאזי (מ"ג ג'שן צ"ג אות רמ"ו), ובספר בגד אהרן קארטשין (מע' מ' אות קע"ב).

ולפי"ז נחא שמטעם זה יש קפידא מיוחדת שמי שאינו מקנא לשם ה' אסור לו לקנא, כי אז לא הותר לו להכניס עצמו בסכנת מיתה, וגם אינו ראי לכך.

ובזה גם נוחא איך פנחס הכניס עצמו לסכנה גדולה להרוג נשיא שבט מישראל, וכמ"ש במדרש רבה (ז, כ"ג), שנעשו לפנחס י"ב ניסים, ובכללם שיצאו כל בני שבטו של זמרי ורצו לפגוע בו להורגו, וירד מלאך ונגף אותם לפניו, וכן איתא בתנחומא. והדבר מפורש גם במסכת סנהדרין (פ"ג), שנעשה לו נס שבא מלאך והשחית בעם, ופירש רש"י: והוטרדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס. ובזוה"ק בפרשתו איתא, שבשעה שנכנס פנחס בתוך ההמונים לקנא קנאת ה' ונעץ חרבו בזמרי בן סלוא ובמדינת לעיני כל ישראל, באו להורגו שבט שמעון באלפים, ופרחה נשמתו מרוב אימת הפחד, ונשמתו של נדב ואביהוהו שהיו צריכות תיקון, ונכללו בנשמתו והחזיקוהו וחזר לחיים. והארכתיו בזה בפרשת בלק, ולאור האמור נוחא, דכיון שעשה לשמה ממילא רשאי היה להכניס עצמו לסכנה גדולה זו. וכיו"ב ביאר בספר אמרי אברהם (נפישמן עמ' קמ"ג) להגאון רבי אברהם אנגלרד זצ"ל, הקשה מדוע משה רבינו לא קדם לקנא קנאת ה' להמית את זמרי, וביאר שמשה רבינו חשש שמא חלילה יהרגוהו, וגדל עוונם מנשוא להרוג מלך ונביא ורבו של ישראל, ולכן היו בוכים וקורין שמע, שיזדמן אדם למסור נפשו לה' באהבתו, ועל כן פנחס שהסכים למסור נפשו אמר לו משה: קורא האיגרת יהיה שלוחו, שכיון שבא לך התעוררות זו לקנא, הרי אתה בדרגה שמוטר לך למסור נפשך בדבר.

ביאור ב' - רק המקנא לשמה מוכטח שינצל מהרהור עבירה

עוד נראה לבאר הדנה כל ההיתר להרוג את החוטא, הוי דוקא בשעת מעשה העבירה ממש, כמ"ש בסנהדרין (פ"ג), אם פירש זמרי ובכל זאת היה פנחס הורגו, היה פנחס מתחייב מיתה ונהרג עליו, וע"כ מטעם זה מי שלא בוער בקרבו אש קנאת ה' באמת ובתכלית לשם שמים דייקא, חלילה עלול להיכשל בראיית עוון איסור, וכבר אמרו (מ"ג וסו"ט ג) הוואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ועצם ראיית מעשה עבירה מטמא את האדם ומקררו בעבודת ה', מה גם שיש בזה חשש איסור דאורייתא משום "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", שלא יבוא לידי הרהור עבירה ברכות (פ"ג). ובמסכת עבודה זרה (ז' ב) איתא, "ונשמרת מכל דבר רע" שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפי' מוכורת, ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנוקקין זה לזה, ואפילו מלא עינים כמלאך המות, אמרו עליו על מלאך המות, שכולו מלא עינים, בשעת פטירתו של חולה, עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו, כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו, ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות. וכבר אמרו חז"ל (יומא נ"ג), הרהורי עבירה קשים מעבירה, לכן רק מי שאש שלהבת של קנאת ה' לשמה דוקא בליבו, רשאי לדרוך אחר הבעל בשעת עבירה ולהמיתו, שאז אין חשש שיבוא לידי הרהור עבירה ח"ו.

ביאור ג' - המקנא לא לשמה הרי הוא כבית דין משוחזר

עוד נראה ליישב דלכא' לק"מ מאי שנא המקנא דוקא צריך שיהיה מעשהו לשם שמים דוקא, והיינו משום שהמקנא עושה מעשהו שלא ע"פ עדים ולא ע"פ בית דין, בלא התראה ושאר דינים, נמצא שיש לו דין של בית דין העושה מעשה ע"פ ראייתו, והנה אם הוא לא עושה לשמה הרי הוא משוחזר כמעשהו, ולא גרע מדיינים שאסור להם לקבל שוחד ואפילו לדון דין אמת, לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, כמ"ש הראשונים (רמב"ם ג' ע"ד, מ"ק פ"ג מ"ג), בשם הספרי (דברים ט"ו).

ויש להוסיף הדנה הריגת הבעל ארמית אינו מדין למען ישמעו ויראו, או כדי לעשות בו דין שעבר העבירה, שא"כ היה מותר להורגו גם לאחר מעשהו, ועוד שא"כ לא היה מותר לבעל העבירה לפרוש ולהרוג את הבא להורגו מדין הבא להורג השכם להורגו, דאטו מי שב"ד באים להורגו יהיה מותר לו להורגם. אלא יש כאן חידוש שניתן להורגו בשעת מעשה דוקא, והיינו להיות כבית דין לתקן ולכפר עונו של החוטא שלא מן הדין הגמור, ומטעם זה רשאי החוטא להקדים ולהרוג את המקנא מדין הבא להורג השכם להורגו, כי איננו חפץ בכפרה. וגם אם כבר פירש אי אפשר להורגו לכפר עונו, כי מעתה אחר שכבר פירש וסיים מעשה העבירה, או לדונו אלא ע"פ עדים בב"ד כפי מה שנפסק לבעל ארמית, וכבר לא תהיה לו כפרה במיתה, או מפני שהדבר מסור בידו לכפר עונו בלא מיתה. ולכן מטעם זה צריך שיהיה המקנא קנאת ה' ראוי ונקי בתכלית הניקיון, ככה גדול שכל עבודתו ביה"כ לכפר על בני ישראל, ומחשבה זרה בקודש הקודשים פוגמת וגורמת לו מיתה, וגם יש בזה משום מחשבת פיגול, ורק מי שהוא מקנא קנאת ה' באמת ראוי להמית את הבעל ארמית.

ביאור ד' - עושה בשליחות המקום דין שמים

ע"ל בס"ד דכיון שהבעל ארמית אין דינו במיתה מעיקר הדין, א"כ כל מה שיכול המקנא לפגוע בו ולהמיתו, היינו מדין חיוב מיתה בדיני שמים, שיש לבעל ארמית חיוב כרת בידי שמים,

כמבואר בסנהדרין (פ"ג), "ובעל בת אל נכר" זה הבא על הנכרית, וכתוב בתורה, "יכרת ה' לאיש אשר יעשה ער וענה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות. וכ"כ הטור (פ"ג ע"א), ז"ל: לא פגעו בו קנאין ולא הלקחו ב"ד הרי עונו מפורש בקבלה שהוא בכרת, שנא' "כי חלל יהודה את קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשה". והנה היאך יכול המקנא לעשות כאן בעוה"ז דין שמים, ועל כרחק שהתחדש שהמקנא הוא כמלאך וכשלוחא דרחמנא לעשות הדין, ולכן צריך שיהיה המקנא בעל מעלה בתכלית, ומונתו לשם שמים לקנא קנאת ה', כדי שיוכל לעשות הדבר כביכול בשליחות המקום ברוך הוא, כעין מה שאמרו כהני דידן שלוחי דרחמנא (קדושין ג'ג), ולכן רק מי שהוא עושה לשם קנאת ה' בלבד, יכול לעשות הדבר בשליחות המקום ברוך הוא כביכול, שאם מערבב מחשבה זרה מיד מתבטלת השליחות ואינו יכול להיות שלוחא דרחמנא. ומה"ש נעשה פנחס מלאך, שכידוע פנחס הוא אליהו (פי' רש"י ז"מ ק"ד ע"ג ד"ס לאו כן מנ, ומסופר שש"ס ס"ט), שמכיון שקידש מחשבתו לעשות שליחותו של מקום, נתכהן להיות שלוחא דרחמנא בהקרת הקרבנות וג"כ נעשה מלאך כאמור.

ביאור ה' - במצוות של בין אדם לחבירו מותר רק בעושה לשמה

עוד נראה לבאר עפ"מ"ש התוס' במסכת תענית (י' ע"ב) שם בגמ' שכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות, והקשו ממ"ש בפסחים (ז' ב), לעולם יעסוק אדם בתורה אע"פ שאינה לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ותרצו שיש שני סוגים של לא לשמה, שמה שאמרו לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה, היינו שיקראוהו רבי או כדי שיכבדוהו, ומה שאמרו כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות, היינו מי שלומד כדי לקנטר לחבירו. ומבואר שיש חילוק בין אם חוטא כלפי שמיא, שלומד שלא לשמה, כגון שיקרא רבי, בזה שפיר דמי לעשות כן, לבין אם לומד כדי לצער את חבירו ולקנטרו, ולפי"ז גם ככל תוכחה ודבר שגורם צער לחבירו, ועל אחת כמה וכמה שמקנא לבעול ארמית להמיתו, צריך שיהיה מעשהו בתכלית הלשמה, ועל אחת כמה וכמה הזורק מרה בתלמידים, שאם מונתו לא לשמה, אוי לו ואבוי לנשמתו, ועלול להפך לו לרימה ותולעה, וכבר ידעת כמה חמור עוון בין אדם לחבירו, שמצניו בפניו שאמרו חז"ל (ז' ב' טו), שנתכונה לשם שמים, ואעפ"כ נענשה באופן חמור כל כך שמתו בניה, ככתוב (שמואל ב' ו' ז' ט) "ורבת בנים אומללה", וראה מה שהארכתי בזה באשכול יוסף מגילת אסתר (ע"פ י"ג ו' ס' ט' ע"ב) ע"ש"ב וקחנו לכאן.

מבצע!

מכון "כרם יוסף"

בהמ"ד למתיקות ועריבות התורה

מבצע אדיר לרגל שבוע הספר

על ספרי המזכר והזיכר

הרה"צ יוסף ז"ל סימן טוב שליט"א

הביאו ברכה לביתכם:

14 כרכים ב: 450 ₪ בלבד!

במקום 800 ₪

לביירוים והזמנות: 054-84-60008/7



המבצע כולל את 14 הספרים הבאים:

סדרת "אשכול יוסף" (4 כרכים):
עזרת | מועדים | הגדלים | ענייני הריש"ב | המערה

סדרת "כרם יוסף" על הש"ס (5 כרכים):
גיטין | קידושין | שיעורי כרם יוסף | קידושין | בבא בתרא | מגילה | סוטה

סדרת ספרי הרב המחבר בהלכה ובאגדה (5 כרכים):
"טבעת יוסף" | חופה וקידושין | "מעדני יוסף" | ברית מילה | "שאנת יוסף" | סכנה רפואה ופקדון | "יוגא דיוסף" | הסגולה לזיכרון | "גלילי הוב" | דרשות - אספקלריא למאורעות התקופה

הביאו ברכה לביתכם

שאלה:

היכן מצינו שחייבים הכהנים לקדש רגליהם חוץ למקדש?

תשובה:

לדעת הרמב"ם, לא כהנים בלבד אלא כל ישראל חייבים לרחוץ ולקדש פניהם ידיהם ורגליהם קודם תפילת שחרית, והראב"ד חולק שאין צריכין לרחוץ רגלים קודם התפילה.

מקורות:

רמב"ם הלכות תפילה (ד' ג'), במה דברים אמורים שאינו מטהר לתפילה אלא ידיו בלבד בשאר תפילות חוץ מתפילת שחרית, אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ יתפלל, ואם היה רחוק מן המים מקנח ידיו בלבד ואח"כ יתפלל. והראב"ד השיג, לא ידעתי רגליו למה, עכ"ל. וכתב היעב"ץ במגדל עוז ועוד מפרשים שהרמב"ם סובר דומיא דקידוש ידים ורגלים במקדש כמ"ש בברייתא (שבת נ:): רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו שגא' "כל פעל ה' למענהו". וכמו שכתב הרשב"א בטעם נטילת ידים שחרית, לפי שבשחר אחר השינה אנו נעשים כבירה חדשה דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך, צריכין אנו להודות לו יתברך שבראנו לכבודו לשרתו ולברך שמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בוקר לכן גם דבר זה תקנו בשחר להתקדש בקדושתו וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו, ועיין משנ"ב סימן ד' סק"א, ושם מבואר בשו"ע שפסק שהחייב בשחרית רק ליטול ידיו, ולא הביא דברי הרמב"ם שהצריך ג"כ פניו ורגליו.

שאלה:

שני אברכים ראובן ושמועון הלומדים חברותא בכלל, ושניהם בעלי מומן שוה, ונכנס לפניהם עני שאינו רגיל לחזר על הפתחים, ובקש מהם אוכל לסעוד ארוחת צהרים בשו"ע, סעודה העולה לכדי מחיר של 150 ₪. ראש הכולל פסק שראובן חייב ליתן לעני צדקה של 20 ₪ בלבד, ואילו שמועון צריך ליתן 130 ₪ כדי להשלים את שאר הסכום לכדי סעודתו של העני, מדוע ואיך יתכן שראש הכולל הפלה בין ראובן לשמועון?

תשובה:

ראובן רגיל לסעוד לעצמו בכל יום סעודה קטנה בשווי לכל היותר בסכום של 20 ₪, כגון מנת פלאפל וכדומה. אבל שמועון רגיל לסעוד בכל יום סעודה בשווי 130 ₪, כגון שוארמה או בשר ודגים וכדו', וכל אחד אינו חייב ליתן לעני יותר מכפי הסעודה שהוא בעצמו רגיל בה.

מקורות:

במסכת כתובות (סז:), ההוא דאתא לקמיה דרבי נחמיה, אמר ליה: במה אתה סועד? א"ל: בבשר שמן ויין ישן. אמר לו: רצונך שתגלגל עמי בעדשים? גלגל עמו בעדשים ומת, אמר: אוי לו לזה שהרגו נחמיה! ולא אמר: אוי לו לנחמיה שהרגו לזה, דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי. ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר לו: במה אתה סועד? אמר לו: בתרנגולת פטומה ויין ישן. אמר ליה: ולא חיישת לדוחקא דציבורא? א"ל: אטו מדידהו קאכילנא? מדרחמנא קאכילנא! דתנינא: "עניי כל אלך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו", בעתם לא נאמר אלא בעתו מלמד, שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו. אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תלסרי שני, ואתאי ליה תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר: מהו זה שהזדמן לפני דוקא עתה דבר זה, א"ל: נעניתי לך, קום אכול. וכתב שם המאירי, אע"פ שאמרו שם בגמ' ג"כ מעשה באחד שהיו לוחקין לו ליטרא מוח של עופות בכל יום, מכל מקום כל שהוא בריא אפילו הורגל ביותר מודאי אינו חייב להאכילו אלא על הדרך שהוא מאכיל לעצמו, דרך הערה ספרו באחד שבא לפני ר' נחמיה ושאלו במה אתה סועד אמר לו בבשר שמן ויין ישן אמר לו רצונך שתתגלגל עמי בעדשים גלגל עמו בעדשים ומת, אמר אוי לו לזה שנהרג בפשיעתו, שלא היה לו להרגיל עצמו להתענג כ"כ.

שאלה:

כיצד יתכן שאדם ישכור מאה פועלים לעבוד בשדהו שיחפרו ויזרעו להשביח את הקרקע, ואם יתן דבר למישהו אחר פחות משוה פרוטה יהיה פטור לפרוע לכל הפועלים שכר כל עבודתם, והולכים כל הפועלים לביתם בפחי נפש? מעניין לעניין באותו עניין, ראה עוד בהערה: כיצד יתכן פועלים העובדים בקרקע שאם יאכלו ממנה אפילו דבר מועט יפסידו את כל שכרם? תשובה:

אשה שהכניסה לבעלה קרקע, והוא שכר פועלים לעבוד באותו הקרקע, אם לאחר ששכרם ועבדו, יתן גט לאשתו, הרי הקרקע חוזרת לרשותה, והיא אינה משלמת לפועלים כלום, במידה וגם בעלה יודע לעבוד

בעבודת קרקע, וטעם הדבר לפי שאומרת להם שגם אם לא היו הם יורדים לעבוד בקרקע, הוא היה עושה את עבודת הקרקע, ולא היה נוטל ממנה כלום. וגם הוא לא משלם לפועלים, כי שכר אותם לעבוד בקרקע שלה שהכניסה לו, ועל דעת כן נשכרו לו שאם תתגרש ויפסיד הבעל הכל אין להם עליו כלום.

מקורות:

כתובות (פ.), וכתבו התוספות (שם ד"ה איסתלק ליה), אע"ג דאמרינן (ב"מ דף עו.) השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו מושלם, ו"ל דהכא האריסין יודעין שהקרקע של אשה היא, ועל מנת כן נכנסו, שאם תתגרש ויפסיד הבעל הכל אין להם עליו כלום, דזה הם יודעים שהבעל לא יניח מלגרש את אשתו בשבילם, ודעתם להפסיד עמו כיון שלא התנו. ובשו"ע (אבה"ע סי' פ"ח סעיף י"ב), נפסק: בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו ואח"כ גירשה, אם הבעל עצמו אריס, נסתלק הבעל, נסתלקו, שלא ירדו אלא על דעת הבעל, ושמין להם וידם על התחנותה. ואם אין הבעל אריס, על דעת הקרקע ירדו, ושמין להם כאריס. וכתב הרמ"א, וי"ל דהיינו דוקא כשידעו שהשדה של אשה, אבל אם לא היו יודעים האריסין שהוא של אשה, נטלין אריסותיהן בכל ענין. וכתב הח"מ (שם ס"ק כ"ב), שהשו"ע כתב כלשון הרמב"ם (פ"י מהלכות גזילה), ודעתו דאין אריס של הבעל עדיף מהבעל עצמו וכשם שהבעל שהוציא ולא אכל אין נוטל הוצאה אלא שיעור שבח ולא כל הוצאה, ואם השבח יתר על הוצאה אין לו אלא הוצאה והיינו ידו על התחנותה כן דין האריס, "משמע שאם האריס ג"כ נהנה מעט מן הפירות לא יטול כלום, כמו הבעל שאכל קמעא והוציא הרבה", וגדולה מזה משמע מפירוש רש"י שאם הבעל אכל קמעא אזי אין לאריס כלום כי יכולה האשה לטעון מאחר שהבעל אריס אילו לא ירדת היה הבעל בעצמו עובד ולא היה נוטל כלום מאחר שאכל קמעא. וכתב הב"ש (שם), ז"ל: מבואר ברש"י והר"ן אם הבעל אכל קצת הפסידו הם ג"כ לגמרי וכ"כ תוס' וכן מוכח מהרא"ש והטור, ונראה גם הרמב"ם מודה לזה, דהא הם ירדו לקרקע על דעת הבעל, אלא הרמב"ם כתב דינו כשלא אכל ואז ידו על התחנותה כן הוא יד הפועלים. מיהו מ"ש בח"מ אם הפועל אכל קצת הפסיד יש לספק כי י"ל דדוקא בבעל תיקנו חז"ל אם אכל הפסיד אבל פועל שאכל אף על גב שירד על דעת הבעל י"ל שאין דינו ממש כבעל, ע"כ.

שאלה:

איך יתכן קבלן שנשכר והשקיע ובנה מלון שלם במיליוני דולרים, אם ישן ודר בו זמן מועט נפטרו בעלי הקרקע לשלם לו שכר עבודתו, אך אם לא דר בו כלל, משלמין לו כל עבודתו?

תשובה:

בעל שבנה מלון בשטח של אשתו, אם דר בו מעט ונהנה ממנו, ואח"כ גירשה הפסיד את כל הוצאותיו, דמה שהוציא הוציא ומה שנהנה נהנה, אבל אם לא דר בו ולא נהנה מאותו המלון כלום, משלמת לו שכר כל הוצאותיו שהוציא לבניית המלון במידה והשבח יותר על הוצאות.

מקורות:

ע"פ הגמ' בכתובות (פ.), וכתב השו"ע (אבה"ע סי' פ"ח ס"ז), בזה"ל: הוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו וגירשה, בין שהוציא מעט ואכל פירות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט, אפילו אכל גרוגרות אחת דרך כבוד, כדרך איש בביתו, או שאכל דינר אפילו שלא דרך כבוד, ואפילו לא לקח בפירות ממה שהוציא אלא תבילה אחת של זמורות, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מכשיעור, שמין כמה השביחו ושואלין אותו כמה הוציא, אם השבח יותר על ההוצאה, ישבע בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה. ואם ההוצאה יתירה על השבח, אין לו מההוצאה אלא כשיעור השבח, ובשבועה. וה"ה למי שנפלו לה נכסים במקום רחוק והוציא עליהם הוצאות להביאם, ולקח בהם קרקע ואכל מהפירות כשיעור או פחות. ואם לא אכל אלא מהקרקע, ישבע כמה הוציא, ויטול עד כדי השבח. וכתב הח"מ (ס"ק י"א), במרדכי כתב לאו דוקא הוציא הוצאות נפסדת ובלתי ניכרת אלא אפילו בנה פלטרין אקרקע מלוג של אשתו ודר בו זמן מועט וגירשה מה שבנה בנה ואינה צריכה לשלם לו הבניין כי לא חילקו רז"ל בין הוצאה ניכרת לבלתי ניכרת, ומ"מ צריך שיאכל פירות של הוצאה זו אבל מה שאכל פירות ממקום אחר לא מהנה.

לכות ידירנו האזנים היקרים והנעימים אוהבי התורה
מלאים מצוות כרימון וריחם הטוב נדרף כאפרסמון
כמור ג'רעון זיסים הי"ד וכמור אהרן זיסים הי"ד
אורך ימים ושני עינים וזינים וכבוד אושר ועושר
בריאות אינא ונהורא מעליא ועושר על עושר
בכלל הברכות ידירנו היקר המשתדל היה **שלומי זיסים** הי"ד
מוקדש ומנוצח לע"פ הוראה היקרים:
סאלם אליה בן מסעודה ור' זוריה בן זוריה ע"ה
זיסים בן זוריה ור' שרה בן זוריה ע"ה. זיסים מולם בן סלימה ור'
מיכאל בן זוריה ור' זל, זל בן רחא ור' זל, ת.ג.צ.ב.ה.

עין זינים היא למוזיקאים בה ותומכיה מאושר

להאזנה לשיעורי המחבר
הרב יוסף זוי סימן טוב
שליט"א

מוזכר סדרת "כרם יוסף" על
הש"ס וסדרת "אשכול יוסף"
ע"ה"ת והמועדים

073-371-8053

לקבלת ציטוטים

והאזנה בשידור זוי:

זוייג והקצו #

שלמען ותזוי נפעלים